

TOPLAN-

Beton yığınlarını , taş duvarları ‘yer’leştiren; insanoğlunun yüklediği anlamlar , işlevlerdir. İnşa eden ne amaçla yapmış olursa olsun ; yapı o tarihte veyahut ilerleyen zamanlarda daha başka amaçlarla kullanılabilir. Örneğin Haydarpaşa Garı’nın kullanıma kapatılmasından sonra bir eğlence merkezine dönüştürülme ihtimali gündeme gelmiştir.¹ Bir ulaşım binası iken şimdilerde eğlenme , kutlama amaçlı bir toplanma mekanı haline dönüşmesi söz konusu olmuştur.

Toplanma, tartışıp fikir alışverişinde bulunma insan için her zaman temel bir ihtiyaç olmuştur.Örneğin Gezi olayları öncesi Ankara Kuğulu Park ; yalnızca aşıkların ya da tam tersi yalnız kalmak isteyenlerin vakit geçirdiği bir **mekan** iken , haziran sonrası eylemcilerin , derdini anlatmak , duyurmak , duvara yansıtmak isteyenlerin toplandığı bir **yer** olmaya



başlamıştır.Hatta insanların yararlanabilmesi için Gezi olaylarının zihniyetini işleyen , düşünsel temelini oluşturan kitaplar ücretsiz olarak dağıtılmış ve mini bir kütüphane oluşturulmuştur . Bu çalışma insanların tamamen yüreğinden koparak , yukarıdan inmemiş haliyle duru bir şekilde gerçekleşmiştir. Burada olaya bir başka açıdan bakmak gerekir. Yer ve mekan arasındaki fark yalnızca duvarların dışa dönüklüğü , alanın genişliği , gökyüzünden ayrılışı ile ölçülemez ; kişilerin o yapıya ve hatta belki de sadece zemine kazandırdığı özellikler devreye girer. ‘Yerin hafızası’ denilen kavram yeni bir boyut kazanır.Kuğulu Park da artık eski Kuğulu Park olmayacaktır örneğin. Özellikle ‘Gezi’ gibi geniş kapsamlı , gerekçeleri ve idealleri olan bir harekette bazı mekanların **toplanma** yerlerine dönüşmesi oldukça doğaldır.

İstedığınız kadar görkemli , mimari özellikleri güçlü bir yapı inşa edin ; orayı kullanacak olan insanlar yerleşme , barınma gibi amaçlarsa iki bina arası geçiş yapabilme amacıyla kullanıyorsa artık bir yer değil ‘geçiş alanı’ yani elemandır. Yine bu insanlar buluşacakları arkadaşlarını bu mekanda bekliyorlarsa artık bir **yer** değil **mekandır** , buluşma **mekanıdır**.

Yalnızca direnme değil , direnişi kesmek için de toplanır insanlar ; örneğin toplama kampları gibi . Bugün Suriye’de muhalifleri ; geçmişte Almanya’da Yahudileri – dehşet veren bir nedenle de olsa- **topluyan** bu yerlerdir. Mekan denebilmesi için insanların iletişim halinde olması , buraya yerleşmesi² , burayı mesken tutması gerekir. İşte o zaman mimari özellik kazanır ve içinde insanın ya da canlının varolabileceği bir ‘yer’ haline gelir.

Mimarların toplumsal görevi ise bu mekanlarda üzerine düşen rolü üstlenmektir. Mimar , yalnızca mekanları ya da yerleri oluşturmakla değil aynı zamanda insanların toplandığı bu yerlerde onlarla birlikte hak aramakla yükümlüdür. Yani Gezi direnişi kapitalizmin yol açtığı sonuçlara karşı bir tepki ise mimar da bu süreçte sesini duyurmalıdır.³

¹ <http://www.arkitera.com/haber/mimarlik/detay/haydarpasa-gari-disko-oldu/19126>, Erişim Tarihi:21.01.2014

²http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=mek%C3%A2n%20tutmak&cesit=1&guid=TDK.GTS.52ddb01319861.86960954 , Erişim Tarihi:22.01.2014

³ *Merhaba* ,Mühendislik,Mimarlık ve Planlamada Toplumcu Eksen , İstanbul , 2009 , Cilt No:1, Sayı:1.

Uzlaşılın , fikir birliğine varılan mekanlarda ancak amaca ulaşılır. ⁴ Rant sağlamak isteyenlerin betonlaştırdığı , dışa bağımlı hale getirdiği bu memlekette parklar, bahçeler gençlerin öldürüldüğü bir mekan haline gelmiştir.⁵ Gerçekleşmiş olan Gezi hareketleri birçok mekanın da anlamını bu yolla değiştirmiştir.

AYDINLAN-/AYDINLAT-

Tıpkı insan düşüncelerinin gün yüzüne çıkması gibi. Şayet kimileri diktatör gibi davranmasaydı ve bardaktan son damla taşmasaydı gezi gibi mucize bir direniş olur muydu?

Mekan; içinde barındırdığı bireylere hükmedebiliyor , onları düşünceleriyle olumlu olarak etkiliyorsa yönlendirici özellik kazanmıştır yani **aydınlatıyor**. Bu aydınlatma görevini elbette yapıların ya da yerin maddiyatı değil ona anlam yükleyecek olan insan yüklenir. Kalabalık gruplar aydınlanma için şart değildir , devrim birkaç kişi ile de hatta tek başına da yapılabilir. Aslanan mekanın iradeleri , usları aydınlatıyor olmasıdır. Ancak o zaman mekan ruha bürünür ve ideaları diğer yapılara – yani yapıda barınan insanlara – aktarma özelliği kazanır .

Gezi olayları esnasında yurt genelinde gerçekleşen basın açıklamaları , sanal ortamda paylaşılan düşünceler , atılan sloganlar ve hatta belki duvar yazı bile aydınlatmanın ve aydınlanmanın birer ayağı kabul edilebilir. Belki de 'mekan'ı bir 'ev'e dönüştüren şey ruhen ve bedenen oraya bağlı hissetmektir. Bunu sağlayan etmen ekonomik ya da sosyal sebeplerden ziyade fikir birliği olabilir. Örneğin meclisteki milletvekillerini ele alalım. Muhakkak - her vekil olmasa bile- birçoğu siyaset bilimi eğitimi almış ya da almaya çalışmıştır. Fakat öğretilenler aynı olsa bile kazanılanlar ve aktarılanlar farklıdır. Çünkü her vekilin geldiği **yer** , aydınlandığı **mekan** farklıdır. Dolayısıyla tek bir çatı altında toplandıklarında kaostan başka bir şey ortaya çıkaramamışlardır. Halbuki meclisin yani bir binanın **aydınlatma** ve aydınlanma ruhu olsa idi muhakkak herkesin **uzlaşacağı** bir **yer** haline dönüşürdü. Bunu sağlamak da elbette yukarıda bahsedildiği gibi betonlar sayesinde değil içinde bu fikri benimseyecek olan insanlar sayesinde. Böylece kamuoyunun duyduğu güven de artacak , insanlar oraya sırtını yaslayabileceklerini farkedecektir.



Aydınlanmanın mekanla ilişkisinin en kuvvetli şekilde hissedilebileceği örneklerden biri 'Atina Sanat Okulu'dur. İnşa edildiği zamanlarda birçok sanat dalına öncelik eden bir mekan iken daha sonra – belki de tarihin en büyük düşünce hareketi olan – Rönesans'ın gerçekleşmesinde en büyük rollerden birini oynamıştır.⁶

Prof.Dr. Şazi SİREL 'Aydınlatma ve Mimarlık ' adlı makalesinde başlıktan da anlaşılacağı üzere aydınlatma ve mimarlık arasındaki ilişkiden söz etmiştir. Fakat gerçek anlamıyla aydınlatmadan bahsedilmektedir ; burada asıl dikkati çeken şey ona göre aydınlatmanın 'görünmesi gereken en ufak parçaları kolayca görebilmek , yüzey biçimlerini ve dokuları doğru algılayabilmek ' gibi faydaları vardır.⁷

⁴ Örgütlenme ve TMMOB , Mühendislik, Mimarlık ve Planlamada Toplumcu Eksen, Cilt : 1 , Sayı :2, İstanbul, 2010 .

⁵ Mustafa, SÖNMEZ, *Kenti Yık, Konut Yap, Biriktir, Biriktir*, Mimar.ist , ISSN 1302-8219 , Cilt No:1 , Sayı:47, İstanbul, 2013.

⁶ Sanata Başla Start Art , <http://sanatabasla.blogspot.com.tr/> , Erişim Tarihi : 27.01.2014 – 02:19

⁷ Şazi SİREL , *Aydınlatma ve Mimarlık*, Nisan, 2001.

'Merkezi otorite demokrasinin sanki neredeyse bir seçim sandığından ibaret olduğuna inanıyor ve kenti kendi tercihlerini gerçekleştirebileceği bir sahne olarak algılıyor.'⁸ Yani otoriteler hırslarına yenik düştüğünde yalnızca insana değil mekana da zarar veriyorlar.

İnsanın insanı algılayabilmesi , bilgilerini paylaşabilmesi ve duygularını hissettirebilmesi de böyle gerçekleşir. Düşünebilen her insan aslında başlı başına bir ışıktır. Yalnızca insan değil insanı düşünmeye , sorgulamaya çağıran yerler de böyledir. Kütüphane ,kitabevi , dernek , cami , kilise vb. yapıların mimarlar tarafından yaşantıya katılmış olması aydınlatma hareketlerine dolaylı yoldan destek sağlamaktadır.

IŞIK SAÇ-

*'Sizi gözlerinizi açmaya çağırıyorum.Gözlerinizi açıyor musunuz?
Gözlerinizi açmayı öğrendiniz mi?
Gözlerinizi nasıl açacağınızı biliyor musunuz? Her zaman iyi açıyor musunuz?'*⁹
Le Corbuiser

Mimar bir mühendis değil ; tekniği ve sanatı harmanlamayı başarabilen ve hisleri güçlü , algıları açık , güdüleri sağlam bir sanatçıdır. Duyularını dışa çevirmiş olmalıdır ki ortaya koyduğu eserler de dışarıdan bağımsız -tabiri caizse işe yaramaz- olmaktan çıksın. Dışa dönük olmak toplumun merkezine inebilmeyi , sorunlarını anlayabilmeyi ve yeri geldiğinde çözüm bulmayı gerektirir. 'Eylemi ve gücü , toplumsal ve kültürel düzeni , etkileşimi ve ayrılığı , özdeşliği ve belleği yeniden sunma ve yapılandırma biçimiyle , mimarlık, temel varoluşsal sorunlarla uğraşır.'¹⁰ Tıpkı ülke için kaygılanan insanların başlattığı bir harekette kullanılan mekanların eş zamanlı olarak harekete geçmesi ve bu mekanların aynı anda ışık saçmaya başlaması gibi...



Bilinen anlamıyla ışığın protesto sırasında ne kadar işlevsel olduğu aşikardır. Yürüyüş yapan göstericilere destek vermek amacıyla o sokaktaki evlerin lambaları yanıp söndürülür , mekanın etrafına ışık ve düşünce saçabilme özelliği buradan gelir. Bir kent meydanında – hele ki o sırada bir eylem varsa – dilek feneri yaktığınızda eylemcilerden biri oluverirsiniz. Bu da meydanın yani bir mimari yapının düşünsel bir nitelik kazandığına, ışık saçan bir canlıya dönüştüğüne delalet eder. Hem fiziksel hem de duygusal anlamda ışık saçmış olursunuz.

⁸ Korhan GÜMÜŞ , *Mesleki Kamusal Alan Üzerindeki Örtüyü Kaldırmak* , XXI Mimarlık Tasarım ve Mekan Dergisi , Sayı :20 , Haziran 2013, ISSN:1303-9598.

⁹ Tenin Gözleri, Juhani Pallasmaa, Yem yayınları , Çeviri:Aziz Ufuk Kılıç,*Retinal Mimarlık ve Plastisitenin Kaybı*,Le Corbuiser, İstanbul , 2001.

¹⁰ Tenin Gözleri, Juhani Pallasmaa, Yem yayınları, Çeviri:Aziz Ufuk Kılıç, İstanbul , 2001.

Mimarlık Ne kazandı ? Ne Kaybetti?

Gezi olaylarının kaynağına inildiğinde mimari bir hatayla , eksik bir bakış açısıyla tasarlanmaya çalışılan projelerle karşı karşıya kalıyoruz.¹¹ Böyle bir ortamda iken mimarlığı mimarlık yapan kavramlardan söz edilebilir mi ? Yaratıcılık , özgürlük , toplumu baz alma , topluma yeni bir ufuk açma... Bunlardan hangisi rant ile paralellik gösterebilir? Bir meslek grubunun , bir sanatçının , bir zanaat adamının üretken olması , gerçek mesleğini yapması isteniyorsa: özgür bırakmalı ,gerçek amaçları doğrultusunda hareket etmesi için yol açılmalı , imkan sağlanmalı... Mimarlık koltuk sevdalarının , oy kavgalarının altında ezilip büzülmeyen bir meslek olmalı ; bu sebeple de kendini her türlü tehlikeden korumalıdır. Mimarın toplumsal olaylara tepki göstermesinin gerekçesi de budur. Behiç Ak bir yazısında 'Meydanlar yok edildi,ağaçlar kesildi,altın şirketleri mahkeme kararlarını hiçe sayarak ormanlık alanlarda altın aramaya başladılar.'¹² ifadesine yer veriyor ve sadece dile getirmekle de kalmıyor ; yeni çözümler sunuyor. Bizlere düşen de varolan sistemin farkına varmak , harekete geçmek ; hayıflanmayı bırakarak çözümler üretmektir.

Başka bir olumsuz durum ise insanların mimarlara , şehir plancılarına olan güveninin sarsılmasıdır. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı'nın yüksek mimar olduğu halde , meydanın kendine özgü yapısını bozacak bir projeye onay vermesi , bu tarz bir hataya düşmüş olması insanların aklında soru işaretleri oluşmasına sebep olmuştur.

Şehircilikte başarının birinci koşulunun ulusal kaynaklarımızın , doğal zenginliklerimizin ve ülke topraklarının , kent topraklarını toplum yararına kullanılmasında olduğunu önceden vurgulamak isterim.¹³

Cevat Geray

Mimarlık kamu yararına hizmet etme amacıyla kullanılacak olursa her türlü baskıya kulak tıkamak durumundadır.Günümüzde bu koşulların sağlanması daha da zordur. Özellikle Gezi olayları sonrası artan baskılaşma girişimlerinden mimarlık da nasibini almıştır.Gezi olaylarına yayınlarıyla destek veren TMMOB'nin yetkileri -farklı gerekçeler gösterilerek- alınmıştır.¹⁴ Faturayı mimarlar ödediğine göre birçok sorumluluk da mimarlara aittir. ***Bu sebeple mekanları yine bir uzlaşma ortamına dönüştürecek olan mimarlardır. Uzlaşma zeminini de çatışma zeminini de yaratmak mimarın elindedir.***

¹¹ Ömer KANIPAK, *Bir Devrimin Mimari Şifreleri*,

<http://www.sehirplanlama.org/media/kunena/attachments/135/BirDevriminMimariifreleri.pdf> , Erişim Tarihi: 06.02.2014 -17:16

¹² Behiç AK, *Başka Bir Kamusal Mümkün! GEZİ PARKI!*, *Mimarlık Dergisi*,Sayı:372, Temmuz-Ağustos 2013.

¹³ Prof.Dr. Cevat GERAY,*Rantçılığa Yenik Düşen Kentsel Gelişme Yöneltilerimiz*, Batı Akdeniz Mimarlık Dergisi, Sayı:46,Haziran 2010.

¹⁴ TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu , *İstanbul'da Binlerce TMMOB Üyesi Gezi Parkı Direnişine Destek İçin Yürüdü*,TMMOB Birlik Haberleri Dergisi,Sayı:150, Mayıs-Haziran 2013.